

3. Кондратенко Г. Професійне становлення майбутнього фахівця в позанавчальній діяльності вишу / Г. Кондратенко, С. Черніков // Наук. записки КДПУ ім. В. Винниченка. – 2013. – Вип. 121 (2). – С. 33–37. – (Серія «Педагогічні науки»).

4. Коноваленко Т. В. Позанавчальна діяльність студентів ВНЗ як необхідна умова формування загальнокультурної компетентності майбутніх фахівців / Т. В. Коноваленко, Г. П. Кондратенко // Вісник Луганського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка. – 2011. – № 13 (224). – Ч. I. – С. 98–108.

5. Кочубей А. В. Гуманітарне середовище ВНЗ як умова формування професійно-моральних якостей майбутніх фахівців інженерної галузі / А. В. Кочубей // Молодий вчений. – 2018. – № 4.1 (56.1). – С. 39–42.

6. Луценко В. А. Психологічний зміст поняття «самореалізація» особистості / В. А. Луценко // Вісник нац. ун-ту оборони України. – 2011. – № 6 (25). – С. 197–201.

7. Малафійк І. В. Дидактика : навч. посіб. для вузів / І. В. Малафійк. – К. : Кондор, 2005. – 398 с.

8. Марченко Г. В. Позанавчальна діяльність як засіб гуманізації професійної підготовки майбутнього

вчителя у професійно орієнтованому середовищі ВНЗ. URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/marchenko_g_extracurricular_activity_as_a_means_of_humanizing_of_training_future_teachers_in_professionally_oriented_environment_of_higher_educational_institutions.pdf (дата звернення: 15.01.2020).

9. Міляєва В. Р. Теоретичний аналіз поняття «потенціал особистості» / В. Р. Міляєва, Н. К. Лебідь, Ю. В. Бреус // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. – Вип. 15. – С. 405–415.

10. Наконечна А. Ставлення студентів до позанавчальної діяльності в університеті. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/all-hcvr-2018/paper/download> (дата звернення: 10.01.2020).

11. Шевандрин Н. И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности : учеб. для студ. высш. учеб. заведений / Н. И. Шевандрин. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – Изд. 2. – 512 с.

Дата надходження до редакції: 23.01.2020 р.

УДК 81'233-057.874:395

DOI: 10.37026/2520-6427-2020-101-1-110-114

Тетяна МИХАСЮК,

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри педагогіки, психології та корекційної освіти Рівненського ОІППО

РОЗВИТОК ОБРАЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПОГЛИБЛЕННЯ ЇХНІХ ЗНАТЬ ПРО УКРАЇНСЬКУ НАРОДНУ СИМВОЛІКУ

У статті розкрито значення народної символіки як емоційно-образного відображення культури українського народу. Окреслено можливості її використання у мовленнєвій діяльності молодших школярів. Наведено приклади практичної роботи над символікою поетичних творів у початкових класах нової української школи.

Ключові слова: образне мовлення, мовленнєва діяльність, слова-образи, народна символіка, молодші школярі.

В статье раскрыто значение народной символики как эмоционально-образного отражения культуры украинского народа. Определены возможности ее использования в речевой деятельности младших школьников. Приведены примеры практической работы над символикой поэтических произведений в начальных классах новой украинской школы.

Ключевые слова: образная речь, речевая деятельность, слова-образы, народная символика, младшие школьники.

The article reveals the significance of folk symbols as an emotionally-imaginative reflection of the culture of the Ukrainian people. Possibilities of its use in speech activity of junior students are defined. It is proved that the level of proficiency of a junior student of the Ukrainian language and the development of the ability to use linguistic means in the process of perception, understanding and production of texts of oral and written forms will depend on his internal culture, moral convictions and aesthetic ideals, and the indicator of high quality, emotionally rich language is presentative speech that involves the using of words and phrases in an unusual metaphorical sense, which makes the artfull reproduction of the reality possible.

In our research, we base on the general definition of symbol as the suppositive marking of any object, concept or phenomenon in order to convey a certain idea briefly and vividly. And folk symbolism as a set of a system of special conditional images of culture, reflecting the views of Ukrainians on the world, objectified in their mythical, religious, socio-psychological ideas, ideals, traditions, rituals, customs.

In the educational process of elementary school, considering the age features of junior students, the extraordinary interest in something unusual, interesting, fantastic, their emotionality, we distinguish the following thematic vocabulary groups:

1. *The State symbols of Ukraine (the Emblem, the Flag, the Anthem).*

2. *Ukrainian folk symbols, which includes: the symbolism of embroidering; the symbolism of Easter egg (Pysanka); the symbolism of nature and natural elements; the symbolism of plants and animals; the symbolism of buildings; the symbolism of household things; the symbolism of clothing, jewelry; the symbolism of ritual dishes; symbolism of calendar ceremonies; symbolism of family rituals; the folk-poetical symbolism.*

Key words: *presentative speech, speech activity, words-images, national symbolism, junior students.*

Постановка проблеми. У Державному стандарті початкової освіти [2] зазначається, що мета і завдання початкової мовної освіти спрямовані на формування в молодших школярів ключової компетентності вільного володіння державною мовою. Тобто, від рівня володіння молодшим школярем українською мовою, розвитку вмінь користуватися мовними засобами у процесі сприймання, розуміння та продукування текстів усної та письмової форм залежатиме його внутрішня культура, моральні переконання та естетичні ідеали [7]. Показником якісного, емоційно багатого мовлення молодших школярів є образне мовлення, яке передбачає вживання слів і словосполучень у незвичайному метафоричному значенні, що дає можливість художньо відтворювати дійсність [8]. Без усвідомлення образності художнього слова, зумовленою його багатозначністю та глибиною, розуміння його символічного значення залежно від контексту художнього твору неможливо стверджувати про мовленнєву компетентність учнів, культуру їхнього мовлення, для якої характерні образність, змістовність, логічність, нормативність, доцільність. Важливим засобом формування образного мовлення молодших школярів є народна символіка як складова українського народознавства.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Питанням дослідження символіки українського народу, розкриття її значень для глибшого розуміння сутності в сучасних умовах національного відродження присвячено праці низки українських учених (О. Братко-Кутинський, М. Дмитренко, Л. Іваннікова, О. Ковальчук, Г. Лозко, М. Ткач, Т. Усатенко та ін.). До фольклорної символіки звертаються у своїх наукових розвідках О. Бодяньський, В. Єрмоїна, М. Костомаров, А. Кримський, М. Максимович, І. Срезневський, а до символіки дерев, кущів, трав, використовуючи приклади народних та авторських художньо-поетичних творів, – А. Кондратюк [3].

Найбільший внесок у дослідження системи символічного відображення світу, народної символіки, що її зображено у мові, фольклорі, міфології, літературі, зробив видатний теоретик вітчизняної філології О. Потебня [10]. Мовознавець розглядає символ як продукт культурно-історичного розвитку людства, пов'язаний з мовою, світоглядом, пізнанням світу, вважає його не лише явищем мови, міфології, але й усної художньої творчості в її родово-видових трансформаціях, жанровій специфіці, динаміці.

Важливість використання символіки з метою збагачення знань учнів, розуміння їх сутності для сприймання художніх текстів доводять В. Кононенко, О. Плис, В. Сергійчук, О. Смолінська, М. Стельмахович та ін. Сучасний погляд на розвиток образного мовлення молодших школярів на уроках літературного читання представлено у праці Т. Петровської, а мовленнєвий розвиток у процесі позакласної народознавчої роботи – у дисертаційному дослідженні Т. Михасюк.

Мета статті – розкрити значення народної символіки як емоційно-образного відображення культури українського народу; означити можливості її використання у мовленнєвій діяльності молодших школярів із метою розвитку їх образного мовлення у процесі формування ключової компетентності володіння державною мовою.

Виклад основного матеріалу. Символи – важливий засіб патріотичного виховання сучасної молоді. Державну, політичну, економічну, національну незалежність України символізують Герб (тризуб), Прапор (синьо-жовтий), Гімн, а також герби географічних та історичних зон України. Крім того, існують етнічні символи, які дорогі кожному українцеві (родинні обереги, верба, калина тощо), що сприяють етнізації особистості, формуванню свідомості, розвитку історичної пам'яті, виробленню почуття любові до рідної землі.

У своєму дослідженні опираємося на загальне визначення **символу** як умовного позначення будь-якого предмета, поняття або явища з метою стисло і яскраво передати певну ідею, та **народної символіки** як сукупності, системи особливих умовних образів культури, що відображають погляди українців на світ, об'єктивованих у їхніх міфічних, релігійних, соціально-психологічних уявленнях, ідеалах, традиціях, обрядах, звичаях. У Шкільному словнику з українознавства зазначається, що українська традиція відображення явищ дійсності у символах має «три виразні аспекти: народний, виражений в образах, піснях, звичаях, орнаментах тощо, релігійний, виражений в абстрактній символіці, у священних текстах, міфах, обрядах, ритуалах тощо, державний, виражений переважно в геральдиці та вексикології (науці про прапори). Всі ці аспекти неабияк взаємопов'язані» [9].

Відомо, що кожне наступне покоління успадковує від попереднього готові сюжети, мотиви і образи з повним «набором» позитивних чи негативних рис, і навіть структуру та стиль розповіді. Тобто, як зауважує Г. Лозко, «кожен етнос має свою емоційно-образну систему, що передається від покоління до покоління насамперед в усній формі та фіксується саме в фольклорній пам'яті. Сюди належить і ландшафт, і місцева флора та фауна, і мораль, і мова, ідеали та навички трудової діяльності. Наприклад, в українських піснях мають свою символіку не лише кольори (*білий* – святість, *червоний* – краса, *чорний* – земля тощо), назви одягу (*шапка* – сила, *пояс* – оберег, *жупан* – багатство, *свита* – бідність), а й предмети домашнього вжитку (*рушник* – дорога, весілля; *калина* – жіноча плідність, любов; *гарбуз* – відмова, насмішка; *дуб* – чоловік, мужність, сила; *береза* – дівчина, ніжність, чистота). Таким чином, «кожен народ у своїй фольклорній пам'яті зберігає свою неповторну картину світу» [5, с. 83–84], а «засвоєння власної етнокультури в ранньому віці дає змогу представнику того чи іншого етносу вільно розуміти мову, коди чи шифри (образи) рідної культури, вільно творити (розвивати) на цьому ґрунті власну культуру» [5, с. 55].

Засвоєння слів-символів – складний та динамічний процес, механізм розвитку та впливу якого на людину не вивчений і досі. Науковцями-психолінгвістами (Л. Виготський, В. Зінченко, О. Леонтьєв, Н. Салміна та ін.) було доведено, що символічні значення слів діти починають сприймати вже у 5-6 років. Досягається це завдяки роботі над відтінками символічних значень одних і тих же слів у різних контекстах, а також завдяки врахуванню естетичних та етичних елементів, почуття прекрасного, що сприяють прискоренню процесу розуміння символів.

До національно орієнтованих лексичних одиниць, виокремлюючи їх як еталонні, стереотипні у досвіді народу, пов'язані з його історією, культурою, традиціями, загальнорозумілі для носіїв мови, відносить слова-символи (поряд із історизмами, етнографізмами, діалектизмами, етнонімами) В. Кононенко [4]. Зокрема, словами *рушник, гарбуз, сокіл, тополя* користуються різні народи, однак для українців своїм внутрішнім змістом вони передають національні ознаки і є національно-орієнтованими словами-символами. Національно-культурна специфіка мови особливо відчутна у загальномовній ідіоматиці, що ґрунтується на етнічно маркованих символах, наприклад: *стати на рушник, зустрічати хлібом-сіллю, топтати ряс, скупаний у любистку* та ін. На думку вчених, фразеологічні одиниці такого типу, як і відповідні слова-символи, формують лінгвокультурну компетенцію мовців, необхідну для етнічної ідентифікації.

Наскрізь пронизані символами й українські народні казки. Відомо, що кількість казкових сюжетів та образів у кожній національній традиції обмежена, вони переходять від покоління до покоління, майже не змінюючись при цьому, оскільки виступають символами загальнолюдських моральних цінностей, головна з яких – перемога добра над злом. У зв'язку з цим М. Грушевський виділяє такі ключові казкові образи-символи, характерні для української народної творчості, як: космічні сили (*сонце, місяць, вітер* тощо), фантастичні надприродні сили землі (*Ох, Лісовик, Баба Яга* та ін.), герої-малолітки (*Семиліток, Мудра дівчина* та ін.), чудесні помічники людини, вдячні звірята, чудодійні засоби (*жива і мертва вода, молодильні яблука* тощо), чудодійні предмети (*чоботи-скоророди, скатертина-самобранка*) тощо [1].

Неабияке значення надавав казці й В. Сухомлинський. Він зокрема зазначав, що «через казкові образи у свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками, воно стає сферою духовного життя дитини, засобом висловлення думок і почуттів, що пробуджуються казковими образами, дитина вчиться мислити словами. Без казки – живої, яскравої, що оволоділа свідомістю і почуттями дитини – неможливо уявити дитячого мислення, дитячої мови, як певного ступеня людського мислення і мови» [12].

Опираючись на дослідження науковців, теоретичні основи використання символіки в освітньому процесі початкової школи, власні висновки, зроблені на основі роботи з молодшими школярами, а також ураховуючи вікові особливості молодших школярів, надзвичайний інтерес до чогось незвичного, цікавого, фантастичного, їхню емоційність, виділимо в ознайомленні із символами такі тематичні групи лексики:

1. Державна символіка України (Герб, Прапор, Гімн).

2. Українська народна символіка:

- **символіка вишивки, рушника** (символічні знаки на вишивці: геометричні – «баранячі рожки»,

«оленячі роги», «ламане дерево», «кучері», «гребінчики», «кривульки», «безконечник», «сосонка» та ін.; рослинні – «дерево життя», «Берегиня», «калина», «дуб», «виноград», «ружі», «хміль», «барвінок» та ін.; найдавніші солярні знаки: «павучок», «круторіг», «вітрячки», «розетки», «павутиння» та ін.);

- **символіка писанки** (яйце – джерело життя, писанка – символ сонця, відродження, вічного життя, любові, краси, у християнстві – символ Великодня, символ Воскресіння). Найбільш поширеними є такі символічні знаки на писанках: *сонце* – найдавніший і найбільш розповсюджений символ на писанках, який символізує життєву силу і відродження в природі; *хрест* – найдавніший солярний знак, що у первісному значенні був знаком життя; *ружжа, зірка* – символи сонця, чотирьох сторін світу; *сосонка* – один із знаків Небесного змія, що означає продовження життя; *кривулька, безконечник (меандри)* – нитка життя, символ вічності сонячного руху; *дерево життя* – позначає вісь всесвіту, яка з'єднує в собі три світи (підземний, земний і небесний), символ природи, що вічно оновлюється, роду; *крапочка* – небесні світила, у християнстві – сльози Божої Матері; *смеркові гілки, рослини* – вічна юність, здоров'я, краса, буяння природи; *пшеничні колоски* – символи врожаю та ін.;

- **символіка неживої природи і природних стихій** (небесних світил, вогню, води, повітря, землі, гори та ін.);

- **символіка рослин** (дерева-символи, куці-символи, трави-символи, квіти-символи: *дуб, верба, тополя; калина, виноград; чебрець, деревій, барвінок, рута, мак* та ін.);

- **символіка тварин** (птахи-символи, звірі-символи, комахи-символи, домашні тварини-символи: *зозуля, соловей, ластівка, лелека; вовк, заєць; бджола; півень, корова, кінь, собака* та ін.);

- **символіка споруд** (*хата, криниця*);

- **символіка хатніх речей** (облаштування, хатні прикраси, меблі, речі, посуд тощо: *піч, стіл, скриня, покуть, лави; дідух, різдвяний навул, діжа* та ін.);

- **символіка одягу, прикрас** (*сорочка, крайка, свита, шапка, намітка, хустка, вінок, стрічки*);

- **символіка обрядових страв** (*хліб-сіль, коровай, калита, каша, вареники, «жжайворонки», шулики, кутя, узвар, коливо* та ін.);

- **символіка календарних обрядів, обрядодій** (*спалювати зиму, топтати ряс, водити Тополю, наряджати Куста, топити Марену, палити Купало, кусати калиту, колядувати, щедрувати, засівати, водити козу* та ін.);

- **символіка родинних обрядів** (*народини, хрестини, заручини, сватання, шлюб, поховальний обряд, поминання померлих*);

- **символіка народно-поетична** (у казках, пісенному фольклорі, календарно-обрядовій поезії: «*верба яра*», «*яйце-райце*», «*калиновий міст*», «*жива і мертва вода*», «*молодильні яблука*», «*вербова дощечка*», «*кривий танець*», «*розплетена коса*», «*хрещатий барвіночок*», «*свиан-зілля*» та ін.).

Засвоєння переважної більшості символів відбувається у практичній мовленнєвій діяльності. Важливим є використання на уроках української мови спеціально укладеного за означеними групами лексики словничка народних символів. Наприклад, ознайомлюючи молодших школярів із символікою рушника, спочатку говоримо про особливості та кольори рушників свого регіону, назви рушників за призначенням (розкриваємо етимологічне значення слів

«стирок», «утирач», «хлібний», «божник», «заплічник», «весільний»), демонструємо ці рушники, «читаємо» символи вишитого рушника, вивчаємо прислів'я та приказки про рушник: «Хата без рушників – родина без дітей», «У неї хата у віночку, а рушники на кілочку» та ін. Після такої системної роботи діти розуміють символіку рушника: *стелити рушник молодим* – символ спільного подружнього щасливого життя, *давати рушник у дорогу* – пам'ять про матір, отчий дім, рідну землю та ін.

Із практики роботи з молодшими школярами можемо стверджувати, що ще з дитячого садка учні ознайомлені із символікою, зокрема добре обізнані не лише із державними, а й народними символами, а на уроках рідної мови через різні форми та види мовленнєвої діяльності опановують новими знаннями, вводять слова-символи у речення і тексти, а згодом, через контекст фольклорних, пісенно-поетичних, художніх творів, усвідомлюють їх значення, символізм і образність висловів, порівнянь тощо.

Відомо, що образність залежить не лише від лексичного значення слова, а й від його взаємозв'язку з іншими словами в тексті, мети, з якою воно використано автором. Щоб молодші школярі могли усвідомити образність того чи іншого слова, речення, тексту, зрозуміти задум автора, слід формувати у них увагу до засобів творення художніх образів, навчати розуміти роль епітетів, порівнянь, метафор, повторів, гіпербол в усній народній творчості, творах поетів і прозаїків. Важливим також є знання і розуміння символічного значення тих чи інших образів залежно від контексту художнього твору. Так, оспівуючи рідну природу, неможливо не згадати символічних образів *берега, луку, річки, гаю, діброви, поля, степу, дуба, ясена, клена, явора, барвінка, калини, вишневого саду, рути, терну*, характерних для фольклорної поезики порівнянь (*дівчина, як пишна рожка; зник, як вода змила; стрепенулась, як сива зозул; хороша, як зоря ясна; тиха, як голубка*) епітетів (*ясне сонце, пишна краса, люди добрі*).

У народно-поетичній творчості надзвичайно розвинена образна символіка, що має художньо-естетичне значення. Це поняття усвідомлюють і діти. Наприклад, у народних піснях *зозуля* завжди символізує сум, тугу; *орел і сокіл* – мужність і відвагу, *ворон* – нещастя, смерть; *верба, похилене дерево, шум діброви – журбу; тополя, червона калина* – дівочу вроду, *явір* – молодого хлопця. Вивчаючи пісенні образи, зауважує О. Смолінська [11], діти переймають образне мислення народу, збагачуючись завдяки цьому духовно.

Наведемо приклади роботи над образним символічним значенням поетичних текстів.

І. Плануючи прогулянку до річки, створюємо ситуацію милування природою: знаходимо у рідному місті, селищі чи селі такий куточок, який описано у вірші Л. Глібова «Журба»:

*Стоїть гора високая,
Попід горою – гай,
Зелений гай, густесенький,
Неначе справді рай.
Під гаєм в'ється річечка,
Як скло вода блищить,
Долиною зеленою
Кудись вона біжить...
Край берега у затишку
Прив'язані човни.
Там три верби схилилися,
Мов жураються вони...*

П. Діти на березі річки декламують вірш Л. Глібова «Журба» або разом з учителем співають

народну пісню «Стоїть гора високая...». Це справляє надзвичайно емоційне враження, налаштовує на роздуми, сприяє високій мотивації мовлення.

III. Учитель звертає увагу учнів на слова-символи, які використав поет. За підтримки педагога діти пригадують символічне значення слів: *гора* (символ внутрішньої висоти людського духу); *вода* (символ життя); *ріка* (символ плинності років); *верба* (символ прадерева життя, весни, відродження, України); *човен* (символізує останній шлях людини у земному житті, у фольклорі – символ розлуки).

IV. Після бесіди, розмірковувань, здогадок та припущень молодші школярі роблять висновки щодо символізму поезії, пояснюють його головну думку, висловлюють власні думки стосовно того, чому твір має таку символічну назву – «Журба»: «Людина прожила життя, хоча ще *«зелений гай, густесенький», «прив'язані човни», «річечка в'ється», «гай зеленіє»,* тобто життя триває, вона ще має силу, здоров'я, однак огортає людину журба за молодими роками, за тим, що минуло – *«проїде любе літечко, повіють холода»*, що незабаром вона опиниться на порозі пізньої осені – з верби *«осилеться листячко»* і його *«пнесе вода»*. Людина усвідомлює, що достатньо прожила на світі, багато чого зрозуміла, досягла певних духовних вершин, але швидко проминуть роки людського життя, а отже, слід задуматися над прожитим, над тим, що людина встигла зробити доброго і корисного, а що потрібно ще «доробити».

Прикладів подібних текстів, які вчитель може використати для роботи над мовленнєвим розвитком молодших школярів, є безліч. Насамперед – це народні пісні, де кожен рядок має неабияке символічне значення, а також авторські поетичні перлини. Вважаємо, що створення подібних ситуацій, виконання завдань із використанням у мовленнєвій практиці роботи над символами фольклору, віршів поетів-класиків, сучасних авторів сприяє успішному розумінню та засвоєнню молодшими школярами символічного значення слів та висловів.

Висновки. Отже, ознайомлюючи молодших школярів з українською національною та народною символікою, учитель досягне основної мети, поставленої на уроці – мовлення учнів збагатиться художніми засобами, а розуміння значення окремих символів у фольклорі, народному декоративному мистецтві, обрадах, художніх текстах сприятиме розвитку образного мовлення, практичному використанню художніх образів-символів у власних висловлюваннях, творчих роботах; школярі усвідомлять, що кожна держава, зокрема і Україна, має свої символи, які ідентифікують її серед інших країн, розкривають розуміння світу, природи, життя, вічності, стосунків між людьми тощо.

Перспективу подальших наших наукових розвідок вбачаємо у дослідженні впливу національної символіки на розвиток мовленнєво-творчих здібностей молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грушевський М. С. Історія української літератури / М. С. Грушевський. – К. : Либідь, 1993. – Т. 1. – С. 146.

2. Державний стандарт початкової освіти від 21.02.2018 № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12> (дата звернення: 20.10.2019).

3. Кондратюк А. З вишневого саду: наук.-худож. оповідання / А. Кондратюк ; передм. В. Скуратівського. – К. : Молодь, 1991. – 192 с.

4. Кононенко В. І. Рідне слово / В. І. Кононенко. – К. : Богдана, 2001. – 305 с.

5. Лозко Г. П. Етнологія України: філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект / Г. П. Лозко. – К. : АртЕк, 2004. – С. 304.

6. Михасюк Т. В. Мовленнєвий розвиток молодших школярів у процесі позакласної народознавчої роботи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Михасюк Тетяна Володимирівна ; Рівненський держ. гуманіт. ун-т. – Рівне, 2012. – 283 с.

7. Науменко В. Художній твір як мистецтво слова / В. Науменко // Учитель початкової школи. – 2014. – № 4. – С. 9.

8. Плис О. В. Формування образного мислення у молодших школярів / О. В. Плис // Початкове навчання та виховання. – 2014. – № 31/32. – С. 5.

9. Потапенко О. І. Шкільний словник з українознавства / О. І. Потапенко, В. І. Кузьменко. – К. : Український письменник, 1995. – С. 227.

10. Потебня О. О. Естетика і поетика слова / О. О. Потебня ; упор. І. В. Іваньо. – К. : Мистецтво, 1985. – С. 182.

11. Смолінська О. Є. Лінгводидактичні основи національно-мовного виховання особистості засобами українського фольклору : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Смолінська Олеся Євгенівна ; АПН України, Інститут педагогіки. – К., 1999. – С. 136.

12. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К., 1977. – Т. 3. – С. 176–177.

Дата надходження до редакції: 23.12.2019 р.

УДК 37.091.4:37.091.33-028.17

DOI: 10.37026/2520-6427-2020-101-1-114-117

Володимир ОМЕЛЬЧУК,

кандидат педагогічних наук, доцент

Дубенського коледжу

Рівненського державного гуманітарного університету

Наталія МАРТОЛОГ,

науковий кореспондент

лабораторії вікової психофізіології

Інституту психології

імені Г. С. Костюка НАПН України,

директор ТОВ «Центр розвитку дитини

«Дитяча країна»»,

смт Глеваха Київської області

ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОВІДНОСИН ТА СПІЛКУВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті розглядається проблема взаємовідносин та спілкування як суттєвий чинник, що забезпечує розв'язання складних навчально-виховних завдань. Особлива увага акцентується на важливості використання педагогічної спадщини Василя Сухомлинського у вирішенні означеної проблеми.

Ключові слова: міжособистісні взаємини, спілкування, педагогічний такт, професійне спілкування, толерантність, комунікативні здібності.

В статье рассматривается проблема взаимоотношений и общения как существенный фактор, обеспечивающий решение сложных учебно-воспитательных задач. Особое внимание акцентируется на важности использования педагогического наследия Василия Сухомлинского в решении этой проблемы.

Ключевые слова: межличностные отношения, общение, педагогический такт, профессиональное общение, толерантность, коммуникативные способности.

The practice of school life has shown that the success of the educational process is decisively determined by the relationship between teacher and students, student and his peers, teacher and parents, child and parents.

All children, regardless of their learning outcomes, need a tolerant treatment and high culture of communication. Children of the XXI century are children with high levels of emotional sensitivity, hyperactivity and expressiveness who are painfully responsive to any demonstration of injustice.

The problem of relationships and communication in student teams should be a priority issue in every educational institution.

Lack of tact and kindness is one of the causes of conflict between teacher and students. The lack of these qualities significantly reduces the possibilities of the educational process, as Vasyl Sukhomlynsky has repeatedly emphasized. Today, his ideas and expressions in the context of solving this problem deserve special status.